

1925
MÁRCIUS

PERISZKOP

SZERKESZTŐSZANTÓ GYÖRGY

GYAPJUIPAR R.T. TIMISOARA

Gyapjamosóda, gyapjufésőde, kamgarn, vigogne-szövőde,
takácsműhelyek, műgyapjagyár, apretura, festőde.

Rőtött és szövöttárugyár
1500 munkást foglalkoztat. Saját konfekció és juhtenyésztés

TEMESVÁRER

BANK UND **H**ANDELS A.G.

TIMISOARA, PIATA SF. GHEORGHE

GEGRÜNDET:

1906

AKTIENKAPITAL UND RESERVEN

89.000.000

LEI

TELEGRAMMADRESSE: „**C**OLONIALE“

Mechanikai

hordógyár
és famegmunkáló R.T.

Fabrica

mechanica pentru con-
struirea debuloaselor și pre-
lucrarea lemnului S. A.

I. Str. Cermena No. 2.
Telefon 7:74.

Temesvári Sörfőzde R.T.

közismert gyártmányai

világos „Casino”

barna „Corvin”

sör :: Különlegességei

Record Special

magas foktartalmú világos sör

English Porter

fekele erősör.

Gyümölcs- és főzelékkonzervek,

 marmelád és gyümölcsjamek, valamint kétszersültek, kenyér és baby-dara az élelmiszeripar legértékesebb készítményei

Elapra való hivatkozással kérjen ajánlatot a Temesvári Műmalom Rt. Ipartelepeiről

Kissling Rudolf és Fiai R. T.

Timisoara

Ipművészeti Intézet:

Világítótestek minden stílusban, lakásberendezések, színházak, kastélyok, templomok, hajók és vasúti világítások részére.

Kiváncra szívesen ajánlatokkal állunk rendelkezésre, akár adott, akár saját vázlatainkkal. *****

Gyár és központi iroda: Timisoara
Strada General Joffre No. 9.

Timisoara

IV., Strada Muresanu 3.

Telefon szám
16-95

Vas-rézbutor és vastömegcikkek gyára

Készít mindenféle vas- és rézbutort, finom és egyszerű kivitelben. Komplet szalloda- és kórházberendezéseket. Nagy raktár mindennemű szoba- és kertibutorokban.

HERMES bank és kereskedelmi rt.
Timisoara

Tihanyi Lajos

Akt. Olaj. (1901)

PERISZKOP

SZERKESZTI: SZANTÓ GYÖRGY

A HAVI SZEMLE ÚJ TÍPUSA

BUDAPESTI SZERKESZTŐ:
SZÉLPÁL ÁRPÁD

SZLOVENSZKÓI SZERKESZTŐ:
FÁBRY ZOLTÁN

MŰVÉSZETI VEZETŐK:
SCHILLER GÉZA
és
PÁL ISTVÁN

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Arad, Románia, Piața Cathedralui 5.

Egyes szám ára: Romániában 60 lei, Magyarországon 30.000 korona, Csehszlovákiában 12 sk., Jugoszláviában 25 dinár, Ausztriában 30.000 k., Németországban 1.50 M., Amerikában 50 cent. Előfizetési díj: 12 hónapra 300 lei, 150.000 m. k., 65 sk., 120 d., 150.000 o. k., 8 M., 2.50 \$.

Kiadó: Oradea-Mare, Sonnenfeld Adolf R. T. műintézetében.

TARTALOM:

Szűtpál Árpád: *Legenda az Ijartól, aki kereste és megtalálta az embert. (Novella).*

Blaise Cendrars: *Torony. (Vers).*

Dr Szántó Zsigmond: *Jókai Mór 1823—1923.*

Földes Sándor: *Jubiläum. (Détmál kiadást).*

Kassák Lajos: *F. T. Marinetti.*

Hans Liebstoeckl: *Meine Bühne.*

Malcolm Cowley: *Valuta. (Vers).*

B. Marcus: *George Antheil.*

Jack Dempsey: *Küzdelen Tommy Gibbons-ral.*

Tamás Aladár: *Az új román művészeti lehetőségek.*

Jon Vinca: *Versok.*

Florent Fels: *Montparnasse.*

Pertuskóp világriport.

FESTMÉNYEK:

Cézanne, Van Gogh, Picasso, Gauguin, Delaunay,
Pechstein, Eberz, Bortnyik, Kmetty, Schiller,
Csaba, Tihanyi.

GRAFIKA:

Archipenko, Gross, Picasso, Dürer, Kara, Scharff,
De Fiori, Pascia, Klee, Bortnyik, Modigliani, Mund.

A címlap Schiller Géza, a hirdetések Pál István
tervel után készültek.

A PERISZKÓP

embersors felfogója és kivédője. A ma emberének sorsa a konstrukció. Ő pusztít és épít városokat, szeldeli át a Saharát, prairieket és jégmezőket, ő repül át a Gaurizankart és az Océánt, ő hozza Prágába a londoni koncerteket és Texasba az elnök capitoliumi beszédjét két másodperc alatt. Ő mutatja meg celluloidlekercesen át a wembleyi vásárt Kínának és Ausztráliának, ő szól a templomban és a harctereken ég felé bűgva és bőmbőlve a mi emberi sorsunkat. Ő az élet-standard el-súlyesztője és magasralobogtatója. Ő a végzet, amelyet az ember a maga képére teremtet, hogy uralkodjon rajta és szolgája legyen. Ő a földi menyország és a földi pokol. De az ember egyszer a rénszarvas agancsába karcolta az egész legelésző rénszarvas-csordát. Alig tenyérni helyre. Ez a tenyérnyi hely lett Phydias és Michelangelo szigete, ahol mindig az ember állt diadalt a lét konstrukciója felett. Ahol újáteremtette a maga képére a világot. Ahol örök meghosszabbítást és vigaszt talált a kegyetlenül véges emberi létre. E két jó életmegnyitódulás, a reális lét és a művészet között halad valahová az emberi sors. Csakis az etika az a szemszög, ahonnan az utját követni lehet. Ebben a szemszögben bukkan fel a Periszkóp, hogy az ember utját figyelje. És hogy visszatükrözze magának az embernek.

George Gross

Rejt

Legenda az ifjuról, aki kereste és megtalálta az embert.

NYTS

SZÉLPÁL ÁRPÁD

Mitán megölték minden hitet és a szívekből kihalt a reménység, egyetlen ember maradt aki még várt és szeretett. Fiatal volt és szép, mint lombjaiban tavasszal a fiatal fa, erős mint a karcos szarvasok, pártalan és egyedüli, mint a Nap. Nem hagyta el ajkát a mosoly, homlokát a derű, tekintetét a jókedv és szívét a bizalom. És bár körülötte lesújtó tekintettel jártak az emberek és kitértek előle, vagy elfordultak tőle, bár káromolták és rágalmazták, gunyolták és kinevették, az ő szíve egyszerű maradt és tisztá. Nem kereste az embereket és nem is kerülte őket, nem istentélt és nem átkozódott, nem volt sem szemlélő sem beládatkozó. Egyszerű ember volt.

Jókedvében dalokat énekelt, bár nem hallgatta azokat senki: abban az időben nem énekelték az emberek. A virágoknak nevet adott, bár nem törődött a névvel senki: abban az időben nem látták meg az emberek a virágokat. És meséket mondott, bár nem értette senki. Abban az időben a gyerekeknek sem volt idejük mesét hallgatni. Összeszorított szájjal és bezárt szívvel dolgozott mindenki és hallgatott mindenki. És sirtak az emberek, ha gyermek született.

Csak ő járt vidám szívvel és várt és szeretett.

— Szegény tébolyult — mondták az emberek. Nem látja a dolgok értelmét. Nem tudja, hogy hátha minden.

— Édes testvéreim — mondta az ifju. Nem vagyok tébolyult. Az én

Paul Klee

Klee

derült arcom a ti igazi arcotokkal tükrözi. Az én kedvem a ti elrejtett erőlködésből láplálkoszik és az én bizalmam a ti erőlködés mérlege. Nézzetek körül, milyen gyönyörű a világ.

— Hallgass, zúgjak az öregek. Nem akarjuk látni a te világot, a hőbortosok, henyék és esztelenek világát. Bizonnyára a romlásba akarsz vinni bennünket. Az ilyen fiatal emberek már sok szomorúságot zúdítottak a mi nyakunkba.

— Ugy van, úgy van — helyeselték a fiatalok. Dolgozz te is és ne prédikálj, majd elmegy a kedved akkor az ilyen hőbortóktól.

— Dolgozni? Minek? Kacagott az ifju. Hogy elzárjam magam a mézők végtelenjéről, a virágok jó-

llatától, hogy a kasznok lorró levegője mellett kihűljön az én szívem is és fűzetségül megrokkant öreg váljék belőlem?

— Nem vagy te tébolyult! mondta egy a sok közül, akinek szívét legkeményebbre verte a sorsa. Beléd a lázadás ördöge bujt.

— Őld meg, űld meg a lázadót — zúgta a tümeg.

Akkor elfutott az ifju az erdőbe.

— Mit keresel közlünk? kérdezték a fák. Embernek emberek közt a helye.

Akkor elfutott a hegyek közé.

— Mit keresel közlünk? kérdezték a hegyek. Embernek emberek közt a helye.

Akkor elfutott a víz partjára.

— Mit keresel közlünk? kérdezték a habok. Embernek emberek közt a helye.

— Hová menjek hát? kérdezte az ifju.

— Ki az, aki befogadja az embert?

— Az ember, válaszolta a visszhang.

— Miért üznek hát el az emberek, kérdezte a füvektől.

— Mert fiatal vagy és az elmulásra figyelmeztetted őket.

— Hisz a fiatalságnak az elmulásban van az értelme; miért üznek hát el az emberek, kérdezte a kövektől.

— Mert szép vagy és Istenre emlékezteted őket.
— Hisz a szépségnek az Istenben van az értelme; miért űznek hát el, kérdezte a haboktól.

— Mert erős vagy és gyengeségükre emlékezteted őket.
— Ő hisz az erőnek, mint a gyengeségnek az emberben van az értelme; miért, ó miért űznek hát el, kérdezte a Napot.

— Mert társiatlan vagy, válaszolt a Nap.

Akkor felkiáltott az ifju.

— Oh, hisz örülök a reggelnek, örülök a nappalnak és éjszakának, dallal köszöntöm az ébredést és nőlkéva alszom el. Megsímogatom a füveket, megénekelem a hegyeket és boldog vagyok a habok között. Minden, ami van társam és testvérem.

— Embernek emberek közli a helye, válaszolt a Nap.

Ne a reggelben és ne az éjszakában, ne a dalban, nem az álomban, ne is a virágokban, hegyekben, állatokban vagy mesékben keresd az embert, hanem az emberben.

És visszatért az ifju az emberek közé. Elhorda testében a föld sudarát, a hegyek szabadságát, a vízek komoly nyugalmaát, a szél frissességét és az állatok tiszta tekintetét.

És nem ismerték meg az emberek és nem hátkolták.

Egy nagy városba ment az ifju, ahol sok-sok ember lakott. És a városban találkozott a leánnyal.

— Bizonyára engem keresel — mondta a leány.

— Az embert keresem — válaszolt az ifju és nem nézett rá.

— Tudtam, hogy engem keresel — mondta a leány és megnézte az ifjut.

— Te vártál engem? csodálkozott az ifju.

— Vártalak, lelkelt a leány. Tudtam, hogy jönni fogsz, aki az embert keresed.

— Te vagy, hát az ember? — kérdezte az ifju.

— Boldog vagyok az ember! válaszolt a leány. Akkor megnézte őt az ifju. És megtalálta szemében a Nap élőtő lényét, hangjában a szellő lágy énekét, keblében a vihar mélységét, testén a füvek szelvényét és diadalmas egymásba omlásukban egy pillanatra megcsillant és új hajlást logant az élet értelme.

— Boldog vagyok, mondta az ifju — megtaláltam az életet.

Dolgozni akarok — mondta az ifju. A munkában örömet lel az ember. Megsunkálom a földet, hogy táplálékomban legyen, házat építek, hogy hajlékom legyen, ruhát csinállok, hogy lefedüljek. És jókedvemben gőzgépeket és elektromos műutőket gyártok, hogy legyőzzem a távolságot, dacoljak az elemekkel és halálamban hajtsam a világot.

Atban az időben lehorgasztott fővel, összeszorított ajakkal és reménytelenül gydrakban dolgoztak az emberek. Izmuat, busukat, agyukat és

csontjuk velejét nagy kazánokba rakták és dolgoztak és dolgoztak. És járt a gép. Soha egyik sem kérdezte minek, soha egyik sem kérdezte miért. Csak dolgoztak.

Dolgozzatok, mert ez a törvény! mondták a jóllakottak.

Dolgozzatok, mert ez a parancs! mondták a munkavezetők.

Dolgozzatok, mert erősek vagytok! mondták az okosok.

A ti vállalatokon nyugazik a termelés és a társadalom! mondták a beszélők. Ők pedig, az ezer munkás és a sok ezer munkás hallgatott. A gépek zakatoltak, a szíjjak csattogtak, a kalapácsok dübörögtek. Ők pedig a gépek mellett hallgattak. A kazánban agyuk, izmuk és minden reményük égett és sisírgétt, lángolt és fogyott. Járt a gép. Jártak a gépek. Dolgoztak, csak dolgoztak. Egyiknek sem volt földje. Kőrülöttük a sok ezer hold föld egyetlen emberé volt, aki soha egy kapát sem vágott a földbe. Házuk nem volt. Egyetlen levegőtlen szobában nyolcán-tizen is laktak. A gyönyörű paloták szellős termelőkkel üresen állottak.

Ruhájuk rongyos, de ki tud ujjal venni. A kereskedők emeletes rak-táraiban bálsóban rothad a ruha. És enni is szükösen jut. Pedig a nagy magtárakban érintetlenül penészedik a liszt. Ő már régen nincs senki, aki a munka értelmére emlékeznék. Csak a retlenetes és gyilkos hang-szer él. És összeszorított szájjal, hangtalanul dolgoznak.

Abban az időben a töke uralkodott.

Dolgozni akarok az emberek között — mondta az ifju és elment a jóllakott emberhez.

— Csak úgy lehetsz ember, jó fiam, ha dolgozol, mondta a jóllakott ember és elküldte a munkavezetőhöz.

— Csak úgy maradhatsz közlünk, ha dolgozol, mondta a munkavezető és a kazán mellé küldte.

— Csak úgy élhetsz meg, ha dolgozol, mondták az okosok és sok munkát raktak vállaira.

— Te vagy a termelés és a társadalom kulcsa, mondták a beszélők, de ő ebből semmit sem értett.

Csak állt a forgó kerekek, rohanó szíjjak és csapkodó kalapácsok között, hallgatag társai között lorrén és hatalmasan, mint pályója delén a nyári Nap. Egész embersorsa felviharzott előtte és lisztén és biztosan meglátta a munka értelmét. Szívében dalok lakadtak a boldog emberek-ről és himnuszok a boldogok erejéről. Aggódhan gondolatok nőttek az együvértartozás misztériumáról, a közös sorsról és mindenről, amiről ezer és ezer társa hallgatott.

És ez a leneketlen üres hallgatás most utat talált és értelmet nyert az ifjuban és ezeknek a nyomorult embereknek minden keserve, kínja, vágya, költségbeesése, reménysége és reménytelensége ott csengett-csat-logott, harsogott és bőmbölt az ifju erős csontjaiban, friss testében, nyílt

agyában, fiatal erejében és diadalmas énekében, amit most utolsó táplálékul a kazánba vágott.

Mint a levegőbe a hagyott tűz, megszüntek csapkodni a kalapácsok, megmerevedtek a szíjak, megtorpant és megállt a gép! Csönd lett. Fenygető csönd. Megállt a gép! Hallgatott a gép! És az ifjú énekelt, az ifjú énekelt. És a munkások énekelték.

Akkor elvezették az ifjút a jóllakott emberhez:

— Miért állítottad meg a gépet, balgatag? Tudod-e, hogy gép nélkül éhenhalunk. Éhenhalunk, te is meg én is. És én éhes vagyok, éhes vagyok, kiállkozott a jóllakott ember.

— Miért állítottad meg a gépet, balgatag? kérdezte a munkavezető. Tudod-e, hogy gép nélkül éhenhalunk? Tudod-e, hogy tönkre tettél minket. Most hová legyek, hová legyek? siránkozott a munkavezető.

— Miért állították meg a gépet, balgatag? Kérdezték az okosok. Tudod-e, hogy így elpusztul minden eddigi eredmény, a termelés rendje felborul és visszacsúszodunk az állati életbe. Mivé leszünk, mívé leszünk, dühöngtek az okosok.

— Miért állítottad meg a gépet balgatag? kérdezték a beszélők. Tudod-e, hogy a gépet nem megállítani, hanem elfoglalni és a közös érdek szolgálatába kell állítani. A közös érdek pedig, hogy mindenki jól lakjon. A közös érdek, hogy mindenki munkavezető lehessen. A közös érdek, hogy mindenki okos legyen. A közös érdek, hogy mindenki beszélhessen. De te megfosztottál minket minden lehetőségétől, állkozódta a beszélők.

Ne sirj jóllakott ember, se te munkavezető, ti sem, okosok, és beszélők, ne sirjatok. Én a rétekről, hegyekről, a Napról, a szabad levegőről és párom karjaiból jöttem hozzád az emberek közé és elvezetlek titeket is az emberek közé, hogy emberek lehessetek.

— Gyerünk hát a munkásokhoz, mondta a beszélők.

— Gyerünk hát a munkásokhoz, mondta az okosok.

— Gyerünk hát a munkásokhoz, mondta a munkavezető.

— Gyerünk hát a munkásokhoz, mondta a jóllakott ember.

És megindultak a munkásokhoz.

És látták a munkásokat és hallották őket énekeln.

— Talán kenyérért kiállznak, kérdezte a jóllakott ember.

— Talán munkáért kiállnak, kérdezte a munkavezető.

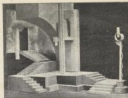

Árnykép

Faj

Schiller: Önarckép

Altman: Dekoráció
Uriel Acosta I. felvétel

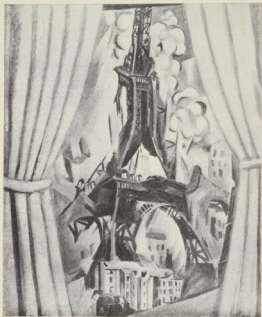

Altman: Dekoráció
Uriel Acosta II. felvétel

Alarcos: A Montparnasse-i társaság

Részletek: Műveit Henri Kahnweiler, Fernand Léger, Dora Bortoluzzi, Rodolf Levy stb.

Delamag

Eliehuorony

Au nord au sud
 Zéroth nulle
 Et les grands cris de l'est
 L'Océan à l'ouest se gouffe
 La tour à la rose
 S'adresse

Guillaume Apollinaire

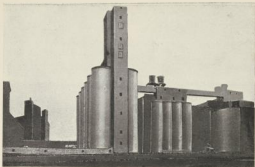
Kmetty: *Konzert*

Gloria Caruso,
Caruso lánya

Lydane Bernhardi,
a nagy Sarah unokája,
énekes Amerikában

Roccella

Gaboncello

— Talán luddsért kidlloznak, kérdezték az okosak.

— Talán szabadságért kidlloznak, kérdezték a beszélők.

Nem — válaszolt az ifjú — nem kidlloznak, énekelnek. Pedig még semmit sem kaptak, csak az utat találták meg. És megtáldták a munka értelmét. A munka értelme pedig a munka eredményében van. Ne léjletek jóllakottak, munkavezetők, okosak és beszélők, nem szűnik meg a munka és nem áll meg a termelés. Lesz munka, de nem önmagáért és lesz termelés, de nem a lókéért. Az élet lebirhatatlan akarata diadalmaskodik és boldog az, aki embernek született.

És a munkások énekeltek. És mentek, mentek erdőkön, hegyeken, vizeken, köveken és az élet minden megnyilatkozásán keresztül. Mentek szellőn, viharon, álmón és ábrándokon keresztül. Mentek, mentek.

És elfutottak önmagukig. Megtáldták az összefüggést az élet minden megnyilatkozásában. Felismerték önmagukban az élet akarát és az élet akadásában saját akaratukra ismertek.

Akkor így szólt az ifjú, akkor így szóltak a munkások, akkor így szóltak a beszélők, okosak, munkavezetők és jóllakottak:

„a munkának a termelésben, a termelésnek a fogyasztásban, a fogyasztásban az emberben, az embernek pedig az életben van értelme”.

És ujrászületett a hit, a szívekben kinyílt a reménység és kivirágzott a szeretet.

— Boldog vagyok — szólt az ifjú — megtáldtam az embert.

Abban az időben illatos virágok, dus termőföldek és egészséges gyermekek kacagtak a Napra.

Kara Mihály

Kara

TORONY

BLAISE CENDRAS
(France)

1910

Casellamare

Narancsfa árnyékában ebédellem

Mikor egyszerre . . .

Nem a Vezuv kitörése volt

Nem sáskajelző, egy a tiz Egyiptomi csapásból

Sem Pompei

Nem a feltámadt óriási masztlodonok ordítása

Nem az lélel harsonája

Sem Pierre Brisset békája

Mikor egyszerre

tűz

vész

földrengés

Szakra a végtelen horizontokon

Nemem.

Ó Eiffel torony!

Nem borítottalak arannyal

Nem táncoltattalak kristálylapokon

Nem áldoztalak a pythonnak mint a carthágói szüzeket

Nem öltöztettelek görög peplumba

Nem rejtettelek sziklák méhébe

Sohasem neveztelek Dávid Törzsének sem Fakeresztnek

Lignum Crucis

Ó Eiffel torony

Óriási tűzijáték világkiállításon

A Gangeszen

Bénáreszben

Hindu templomok onanista csigái között

És kelet tömegeinek tarka kiállásai

Te, kecses pálma, meghajolsz!

A zsidó nép legendás kora van rajlad

Összezavarjad az emberek nyelvét

Ó Babel!

És néhány ezer évvel később, le hullottál tizes nyelvekben a
templomodban összegyűlt Apostolokra

Nyílt tengeren árbóc vagy
 És az Északi Sarkon
 Drótnélküli táviró északi-jény pompájával ragyogsz
 Az indiánok eucalyptusokba fonódnak
 És te, öreg Játörzs, a Missisipin úszol
 Mikor
 Torkod kinyílik
 És egy krokodil megragadja a néger combját
 Európában bilója vagy
 (Torony szeretnék lenni, lügni az Eiffel tornyon!)
 Mikor a nap mögötted eltűnik
 Bonnot feje guillotine alá gurul
 Te jutsz Afrika szívébe
 Zsiráf
 Struccmadár
 Boa
 Equátor
 Monsun
 Tabu voltál örökké Ausztráliában
 Te vagy a csáklya, melyet Cook kapitány használt, kalandor
 hajóját vezelve
 Ő égi mérőón!
 Te vagy az ecset, melyet a szimultánista Delaunay, kinek e köl-
 teményt ajánlom
 Bemárt a napfénybe
 Gong lam-lam zanzibár dzsungel-állat X sugar express műtökés
 szimfónia
 Te minden vagy
 Torony
 Antik islen
 Modern állat
 Nap szinképe
 Költeményem tárgya
 Torony
 Világ tornya
 Mozgó torony

Fordította László Aladár

Boross M.

Jókai Mór

JÓKAI MÓR 1825—1925

írta

Dr. SZÁNTÓ ZSIGMOND

Miből lesz a mese?

Álomból.

Az ember álmodik s álmában ölelkezik a valóság a képzelettel. Csodás gyorsaságok, lehetetlenségek, viasszús helyzetek és röpke képek himzsdnek az élettől idegzett lelkében. Ezeken szövi tovább képzelete játékait, elmondja anyjának, gyermekének, szerelmesének, családjának, — kissé tarkítja, kikerekíti, egyengeti és — kész a mese.

Nemcsak az egyes embernek, hanem a népeknek, nemzeteknek is megvannak a maguk álmai, megálmodásai, amelyekben kialakítják elményeik, megéléseik sugalmait. Ez álmoknak megszólalásai a költők, akik e látásokból és álmodozásokból terem-

vegyíti vig, tréfás mesélésébe, majd a humor borongó-deris levegőjével, vidám kacagások és lelezokogó jajok változataival nyúl bele érzéseink közé. Ez az ezernyi impresszió olyan magyar és olyan emberi.

És ahogy képzeletének csodás változatu sugalmazásai népe lelkétől lelkeznek, úgy mesélésének hangja is a nép élettel teljes nyelvében leri föl őszerejű borrást, hogy habjaiban megfrissülve lejtse ki csodás gazdagságát.

Mesemondása, naivsága, hangulata, szertelensége mind, mind valami nagyszerű egyéniségbe válása mindannak, ami népe lelkében él, ami ember szívéhez szól s ezért fog is mindig és minden divaton túl azok közé tartozni, akiknek műveiben a magyar nép állandó jelleme kristályozódik ki.

Tárgyaiban a legváltozatosabb, kifejező képességében a leggazdagabb, erejében mindvégig egyenletes, sohasem lankadó, nagyvonásaiban utánozhatatlan és hibáival is mindig egyetlen marad: Jókai.

Mand

Rajz

JUBILEUM*

Irta

FÖLDES SÁNDOR

Személyek: mindenki.

Jubileumi ünnepély a tőbolyda kőteretűves lemondása alkalmából. A színen helyesével elvillanított két kőteretűves lemondó látható a beteges lejeivel. A helyesed néha korhóccsal kezükben lemondóvá ápolók járnak. Először disztarom: első előző bódó, kép-képzés, kutyabozok, mögöttük hátrább bódó és táncsterem. A csokibány a lemondó színen jártaik.

DIREKTOR (helyeket jelöl ki): Képek, kutyák, bolondok, vendégek, én és (mélyen meghajol) a tényszerű ur.

FŐORVOS: Minden rendben.

DIREKTOR: Betegek?

FŐORVOS: Zsoltárt tanulnak.

(Aulról zsoltár: Az éj immár elenyészett. Urak jönnek kutyákkal).

DIREKTOR: Ah, a lajnemesítők.

I. UR (reszkend fejjel): Van szerencsém.

DIREKTOR: Áldozatos szolgálja. Gyönyörű laj!

I. UR (dadog): Minden lába más hosszúság. Fenomén.

DIREKTOR: És méltóságod egészsége?

I. UR (bambán): Mi-i-i... ge-ge-ge?

DIREKTOR? Egészsége?

I. UR (dadog): Ritűnő.

II. UR (elbizott torz, mankón bicog): Hu, hu!... jó napot!

DIREKTOR: Legmélyebb tiszteletem. Gyönyörű race.

II. UR: Ilyen kutya még nem volt! Hu, hu!... teljesen süket.

DIREKTOR: És kedves egészsége?

II. UR: Hu, hu!... kicsit gyöngül. A társadalom terhei...

III. UR: III vagyunk. (Köhögési roham).

DIREKTOR: Legálázatosabb üdvözelem. Kutyája?

III. UR (kutyát vessz ki zsebéből): Négyszáz év előtt bernálhagyi volt. (Köhög).

DIREKTOR: Kolosszális! Méltóságod egészsége?

III. UR (faldokolva): Ki-ü-ü-nő. (Folyton köhög).

DIREKTOR: Üdvözlöm a nemes lajnemesítőket. Méltóklasszék a bul-
letbe. (Szellemesen). Kutya uraknak íriss bealstek. (Urak hátramennek).

LÖVÖLDE TULAJDÓNOS: Megjöttem.

DIREKTOR: Bért én fizetem. Minden rizikót vállal?

LÖV. TUL.: Ha az urak előzni lagnak. Akkor biztosan nem találnak.

DIREKTOR: Emberei?

LÖV. TUL.: Jönnek. Három lapban hirdtettem. Előleg!?

DIREKTOR: Utána. Sok a dolgom.

(Löv. ut. bódóba megy, jegyvareket rendez. Szegény emberek).

DIREKTOR: Szegény ember?

* Bázis a „Gyermekvilág” című drámai kísérletről. Ez a jelenet egy közhely (helyesben: helyesben levő) világdrama része. A darab vezető-azálama a háborúbeli pszichikai térséggel kapcsolatos, ki a lelkében lelkiköltött krisztusi válságokat akarja átértesíteni a világra. Egy megölt gyermek alakjában a társadalom lelkülvilágát vízi bérindjában és abból bocsátja a nevét gyilkosokra a társadalom gázsgépei és bontó-ságai által megölt gyermekek viharát.

SZEGÉNY (inf).

DIREKTOR: Éhes?

SZEGÉNY: (inf).

DIREKTOR: Szegény mind éhes (bódéra mutat). Bedl'ni!

SZEGÉNY: (ijedten nemet inf).

DIREKTOR: Bér! Bedl'ni!

SZEGÉNY: (bódéra megy. Lőv. tul. emberekkel tárgyalt, hők egymásután a bódéra lépnek).

LIBERUS (jön, koffert leteszi, kezében képeket mutatja).

DIREKTOR: Ki maga?

LIBERUS: Tulajdonképen ... hogy tudjam, ha önök nem tudják?

DIREKTOR (tűrelmetlenül): Mit akar?

LIBERUS: Hogy én mit? Azt, hittem, miattam is ... az ember!

DIREKTOR: Hm. Mivel járult a jubileumhoz? Maga izé, ember ...

LIBERUS: Néhány képet letettem a világ föl. Takarót a didergőknek. Freskót a szövekre. Új játékokat — a gyermekeknek.

DIREKTOR (felbeszéli): Értem. A kiállításra.

LIBERUS: Ezeket kiállítani. Ezeket! Az dról gyermekeknek.

DIREKTOR (szigorúan): Tévelydában nincsenek gyermekek!

LIBERUS (makacs): Csak ők vannak. És a halottak.

DIREKTOR: A képek rosszak, (felakasztja) gyermekesek!

LIBERUS: Egy bennünk az élő!

DIREKTOR: Kofferben is képek?

LIBERUS: Kofferben (szelíden) gyermek (önmagától megijedve, elnyomva, fenyegetve) ... érviz!

(Vadász hatalmas farkaskutyát consoz. Kutya üvölt. Ijedt megtelezés. Buffeiben poharakat lenyitk. Szegényemberek bódében kacagnak. Cellákban zsolzár: Az éj imundr elenyészett).

DIREKTOR: Kiállításra?

VADÁSZ: Igen. Első díjért!

DIREKTOR: Hencag. (Úrak előjönnek és gúnyosan nevetnek). Milyen faj?

VADÁSZ: Csak lesz laja! Ős!

I. UR: Meg se léstülte.

II. UR: Milyen nagy szeme van. Underlő!

DIREKTOR: Álljon a szélre.

VADÁSZ: Bundája erdő! Szemeiben Nap! Inai acélok!

DIREKTOR: Helyet! Helyet!

VADÁSZ (símogatja): Romulust fog szoptatni! (Félreáll).

LIBERUS (bódénál nézelődik — szédül).

LÖV. TUL.: Éhes?

LIBERUS (inf).

LÖV. TUL.: Szegény?

LIBERUS (inf).

LÖV. TUL.: Éhes mind szegény. Bedl'ni!

LIBERUS (nemet inf).

LÖV. TUL.: Bedl'ni! Bér!

LIBERUS (habozik).

LÖV. TUL.: Slessen, mindjárt jönnek a jubiléris miséről.

LIBERUS (elgondolkozza): Tulajdonképen nekem is ott kellene lennem.

Pápaok a „Déli tenger skalpvadászt” című filmből

Pechstein: Rákosiné

Samson táncosnő

*Mary Pickford, Douglas Fairbanks, Edward Knoblauch,
Conan Doyle hollywoodi villájában*

Jackee Crogan, Conan Doyle

Tom Gibbons

Jack Dempsey

Van Gogh: Olofslaget

Irla Lorcain,
a 18 éves amerikai revűtáncos

LÖV. TUL.: Ezekben a rongyokban be sem engednék. Fogalma sincs, micsoda szertartások...

LIBERUS: Na, ahhoz én is értek valamit.

LÖV. TUL.: Itt többet kap, mint a ministrálásért. Beállni!

LIBERUS (bódéba lép): Bért gyermekeknek! (Újabb szegények jönnek).

LÖV. TUL.: Éhes?

SZEGÉNY (író).

LÖV. TUL.: Akkor jó. Beállni!

SZEGÉNY (röhög): Éhség jó.

LÖV. TUL.: Éhség izlet. Beállni! (Szegények sorba beldépnek. Vendégek jönnek).

DIREKTOR (fogadja őket): Céllovás! Kutyák! Büfét!

LÖV. TUL. (kihívó pózban): Kézóddik!... (vendégek bódé elé gyűlnek).

I. VENDEG: Azt a vereshajut (jó).

II. VENDEG: Ni, hogy remég!

LÖV. TUL. (kezét dörzsöli): Kitűnő médium!

VERESHAJU (bódében ordít): Főlek! Dupla bért!

LÖV. TUL.: Kuss! (vendéghez) Hibázott.

II. VENDEG (célloz): Mindjárt előjul (jó).

LÖV. TUL.: Hibázott.

III. VENDEG: Nagyszerű szórakozás. Mintha a fronton volnék.

II. VENDEG: Megszokhatta.

III. VENDEG: Fel voltam menve.

EGY NŐ: Ja, el ne találjam (jó).

LÖV. TUL.: Hibázott (vagyorog). Célozni tessék.

MÁSIC NŐ (kacag): Ilyen kökszemesű gyermekek lesz! (célzás nélkül jó, ember találva összeesik, cellákban zsonglár: Ébredj fel, oh te én szívem).

TÁRSASÁG (tapsol): Talált!

LÖV. TUL. (gorombán): Célozni tessék! Ki viseli a rizikót!? (Hullát kiteszik).

EGY VENDEG: Azt a nagyot (célloz).

LIBERUS (a célban elkacagja magát).

VENDEG: Hé, tulajdonos! (felháborodva) Ez az ember röhög!

LÖV. TUL.: Gazember! Biztosan háboruban volt!

LIBERUS: Még nincs vége — Még lehet kacagni.

EGYIK VENDEG: Megszokta.

TÁRSASÁG: Ugyan? Érdekes! (mind Liberust nézik).

LÖV. TUL. (magánkiált): Csaló! Ki vele! (kituszkolja a bódéból, céllovás tovább folyik).

CSELÉD (berohan): Gyermekek!

DIREKTOR: Tébolydában sincsenek gyermekek.

CSELÉD (Liberus előtt térdre veti magát): Gyermekeimet!

LIBERUS (szelíden értini): Kelj fel! Az vessen rá először követ, ki ebben nem vétkez!

CSELÉD (észreveszi a koffer): A világ bűnét hordod... irgalom! (síhöljözik).

TÁRSASÁG (összecsendül): Botrány! Ápolók!

DIREKTOR: Cellába! (Lednyit elviszik. Kritikusok jönnek, direktor fogadja).

DIREKTOR: Képeket? Kutyákat? Céllovést?

KRITIKUSOK: Mindent!

DIREKTOR: Bravó! Univerzális művészet!?

I. KRITIKUS: Egység!

II. KRITIKUS: Gyönyörű kutyaarcok.

III. KRITIKUS: Én kutyaspecialista vagyok (képeket nézi).

II. KRITIKUS: Manapság már csak kutyákban látni valódi gótikát!

DIREKTOR: Ez a kutya R. bankáré.

KRITIKUSOK: Első díj!

DIREKTOR: Gróf N. portréja.

KRITIKUSOK: Első díj!

LIBERUS (képeit mutatja): Világ!

I. KRITIKUS: Hm! (mind oda csoportosulnak).

LIBERUS: A kép jó — csak az anyag rossz.

I. KRITIKUS: Szép, de vigye innen. A festők olvasó gyűjtemény.

II. KRITIKUS: Marhavér!

III. KRITIKUS: Különb is mit ábrázol? (olvasza).

I. KRITIKUS: „Ökör a taglóval”. Pfa!

LIBERUS: Mi hordjuk a taglót — nem szabad tagadni!

I. KRITIKUS: Igenleni sem! Izléstelen!

DIREKTOR (dühösen): Azt hiszi, azért van kiállítás, hogy mindenki egy kép elé gyűljön?! (Leakasztja) Vigye! A többi is.

KRITIKUSOK: Helyes! Harmóniát!

VADÁSZ (kutyáját mutatja): Róma larkasa.

EGY KRITIKUS: Vigye teigazdaságba. (Röhögés, kutya übölt).

(Mind a céllovészhez mennek. Löv. tul, a hullát mutatja).

LÖV. TUL.: Baleset.

KRITIKUS: Versenyző?

LÖV. TUL. (sugja).

KRITIKUS (hullára): Első díjat!

LIBERUS: Ime, az ember!

DIREKTOR: Ez nem szorul a maga megállapítására.

LIBERUS: Ime, ez én vagyok!

TÁRSASÁG (sugdos, hangok): Csak nem örült meg ez is? Igazán botrány! Ezen a helyen!

LIBERUS: Nem támaszthatom fel! Még nem szakadt ki belőlem a gyermek.

TOBBEN: Jó, jó, csak csillapodjék!

LIBERUS (csökönyösen): Nem támaszthatom fel!

DIREKTOR: El kell tévolítani!

LIBERUS: Gyermek a gyermek kulesa. S a kofferben — vihar!... (Apolgók közelednek, de e percben bevonul fényes kísérettel a nagyherceg. Örülnek a rúcsokat verők).

DIREKTOR (beszédet mond):... Üdvözlöm a tébolydában. Kékezer é, Ime, nagyot alkotott. Ki tudná ezt annyira értékelni, mint épen lenné...

NAGYHERCEG (röhög, adjutánsához): Lovagrend.

DIREKTOR (hallatlanul): Fenséged kegyességével újabb kékezer esztendő...

EGY PÁP *(híndíj karokkal)*: Áldás és békeesség!

EGY ÁPOLÓNŐVÉR: *Amen!* *(cellákban: Amen! - röhögnek).*

DIREKTOR *(kutyákkal mutatja)*: Fajliszta véreb.

NAGYHERCEG: Milyen idős?

DIREKTOR: Ösrégi családja. Szinte emberarca van.

NAGYHERCEG: Sokat eszik?

DIREKTOR: Öt személy helyett. *(Örültek hoznak. Bemutatja). Ez sokat éhezett. Vizionál. Kenyerek üldözik.*

NAGYHERCEG: Ah, nagyon érdekes!

DIREKTOR: Ennek golyó van az agyában. Mindig ordít.

NAGYHERCEG *(elragadtatással)*: Önök igazán nagyszerű munkát végeztek!

DIREKTOR: Ez meg szimuláns! Azt hiszi, hogy megölte a gyermeket. A bíróság felmentette.

NAGYHERCEG *(adjutánsához)*: Mit mond? Mi baja?

ADJUTÁNS: Lelkésismeret.

NAGYHERCEG *(ijedten)*: Közveszélyes!

DIREKTOR: Kényszerzubbonyt! *(belegre zubbonyt húznak, cellákban izolál. Perelj uram a perőimmet).*

NAGYHERCEG *(észreveszi a hullát a cellából bódédnál).*

DIREKTOR: Versenyző nem cölzött. Incidens.

NAGYHERCEG: Incidens! nem szeretem.

(A cellákban hirtelen lármá keletkezik. Egy ápoló a folyosón megőrül és a többiek hiába akarják lefogni).

AZ ÁPOLÓ *(az örültekhez)*: Éljen a nagy jubileum! Tisztelt uraim! Éljen az ész bírodalma! Éljen Kant!

ÖRÜLTEK: Hihíhí! Egy bolond. Nézzetek, egy bolond! *(Ápolók legyűrűk megőrült lársukat és kicipettk, ez messziről ordít: éljen Kant!)*

NAGYHERCEG: Brávó! Kant is itt van!? *(adjutánsához)* Lovagrendet!

ADJUTÁNS *(zavarban)*: Az a Filozofus volt.

NAGYHERCEG: Nem baj. Filozofusokat szeretem. Uraim, egy éljen Kantra! *(Kényszeredetlen, majd lelkesülten mind éljeneknek, cellákban röhögés).*

DIREKTOR *(bemutatja a vendégeket)*: Gróf N., X. bankár, R. gyógyszer, Y. professzor, Z. löfésbelendő, N. földbértokos ... az intézet lentartói.

NAGYHERCEG *(mind egyikkel kezet fog)*: Meg vagyok elégedve!

LIBERUS *(a cercla végére áll, el akarják idecolltani, de a nagyherceg már észreveszi).*

DIREKTOR *(zavarban)*: Ez ... a testő.

NAGYHERCEG *(lorgnonnal meglepetten vizsgálja)*: Csodálatos! És sokat eszik?

LIBERUS: Mindenkéért éhezem.

NAGYHERCEG: Ártott a jégeső?

ADJUTÁNS *(suga)*: Ezt máshol.

NAGYHERCEG: Aha! Milyen idős?

LIBERUS: Fiatal, mint a végtelenség!

NAGYHERCEG: Shoking! *(otthagya, kísérettel elmegy, ajtóban 3 jéhérruhás kis lány csokrol nyújt át).*

GYERMEKEK *(székony éneklő hangon)*: Fenségednek öröme ...

Éljen a szép élet! (csokrot dörnyújtják, éljenzs a nagyherceg és kísérete előtornak, a cellákban dermesztő röhögés, a rácsokat verik).

GYERMEKEK (megpillantják Liberus kofferét és körüldéncölják énekelve): Kis pajtáskánk meglagyott Már anyjában meglagyott Jégbezárvra — nyisd ki hát Tenger vizek kapuját (és újból és folyton).

LIBERUS (merően, mintegy hipnotizálva közeledik, karjai órisz mozdulatokba fognak, áll): Nem bírom. Gyermek a gyermek kulcsa (Magánkiált, mozdulatlanul) Kétezer év . . . Gyermek nélkül! A kereszt barokk női és bennem (szikrázó ordítással) a gyermek!

ÁPOLÓK (rávetik magukat): Örült!

LIBERUS (emberfeletti erővel lerázza őket, a direktor elé áll): Direktor a bért!

DIREKTOR (elutasítva): Röhögött!

LIBERUS: Életbértünk a gyermekeknek! Kétezer év bért — én mondom! (cellákban zsoltár: Miatyánk!)

DIREKTOR: Takarodjék! (Gyermekek közben elfutnak).

VADÁSZ: A bért az embernek!

DIREKTOR: Ember cellban röhögött.

VADÁSZ (hatydjót uszítva): Farkas, fogd meg! (A kutya mindenkit végtelenszimatol, mindegyikétől visszasszűköl, társaság ledílen szétröbben, a kutya hirtelen neklugrik az egyedülálló Liberusnak s mellette mar).

VADÁSZ: Vissza! (A kutya szelíden Liberus lábához fekszik).

LIBERUS (becsúsz): Testvér!

VADÁSZ (megrendülve): Ember!

LIBERUS: Felharapta a burkot. Az emberis sarjadni kezd.

VADÁSZ: Csak egyenlőt bímad. Leharapta a burkot, hogy hozzásimulhasson.

LIBERUS (melle vérzik): Tér tágul szemembe . . . (cellákban zsoltár: Te világ szép éhezsed).

FŐORVÓS (berohan): A 27-es haldoklik. Vérdöntés kell!

DIREKTOR (körüldéncölve): Jelentkezés?

VADÁSZ: Sem emberek, sem állatok. Az erdőkben senki sem jár.

LIBERUS (jelentkezik): Vegyéltek és igyáltek . . .

FŐORVÓS (vizsgálja): Anémia!

VADÁSZ: Kopasz a Föld. Egy ember öntözi . . .

(Buffetben táncra intódnak. Párok karolganak).

LIBERUS: Milliók vére zuhog bennem . . .!

VADÁSZ: Táncolnak. Keresztül csúsznak.

CSELED (cellából): Gyermekek!

LIBERUS: Viharra élesztem. (Mélyen meghajol) Anyám!

VADÁSZ: Táncolnak. A téboly örök!

LIBERUS (ortázissal): Vegyéltek és igyáltek — ez a ti vértetek! (Örültek gúnyosan röhögnek).

FÜGGÖNY.

F. T. MARINETTI

író

KASSÁK LAJOS

(A futuristák német kongresszusa alkalmából)

Az akuttá vált forradalmak a napi politikában szólnak először a nagy tömeghez és a lendülő gazdasági élet megrohamozásában, dezorganizálásában és új rendszerbe kényszerítésében realizálódnak mindenki részére lefogható akcióval. Ebből a végső és hiánytalannak látszó igazságból kiemelkezik a doktriner forradalmak ismert szemelizmusa, társadalmi életünk alul és felül építményre osztása. Ezek a gondolkodók és agitátorok megelégedkeznek arról, hogy amint az egyes embernek nincsen külön teste és külön lelke, ugyanugy a társadalom egész életét tekintve, nincsen külön csak gazdasági és külön csak kulturális tényező. Van az ember, van a társadalom és van az egész kozmikus világ. Az élet az ő maga egészében dialektikus egység és a dolgoknak egymással való összefüggése megbíratatlan törvény. Kétségtelen ha rossz az ember gazdasági helyzete, ezáltal ki-sebbedni kell kulturális képességének is, de viszont, ha kultur potenciáiban fogyatékos az ember, nyomoruságosabb, sőt igénytelenebb gazdasági életben is. Ha tehát valaki újító, legyen az akár művész, politikus, technikus, filozófus, vagy gazdasági szakember valóban képesnek érzi magát többletet adni a világ általunk ismert tényeihez és tárgyaihoz, annak az élet mindenfelé kitárulkozó organizatórikus és direktórikus individuumnak kell lennie. Ezt az individuumot én *kollektív individuumnak* nevezem. Nemcsak önmagáért való és csak önmagára vonatkoztatott élet, hanem egy teljesebb élet felé mozgó centrum, amely nem a tisztsághoz, az izolálódáshoz, hanem a magához kapcsolódáshoz, a legteljesebb egységben éli ki legteljesebb önmagát. Ha a mi világforradalmi korszakunkban széjjel nézünk, az egy Leninen, a könyörtelen rombolón és vaskezü organizátorem kívül aligha találunk szerephez jutott

Borczyk

Kassák L.

egyénséget, akit a fenti elgondolásban kollektív individuumnak lehetne nevezni. A társadalmi harcokban csak úgy, mint a művészeti téren megvannak a határtalan lendületek, a nagy elszántságok, de hiányoznak az élet tendenciájával harmóniában álló és önmagukban kiegyensúlyozott erők. Pedig ma már tudjuk, a társadalmak nem célként, hanem egy új nyugalmi állapot kívánságának következményeképpen születnek meg. A társadalmakat nem a velük járó destrukció, hanem az általuk előtérbe került új konstrukciók igazolják.

A művészet ma csakugy, mint a gazdaságpolitika az élet két végpontja: a destrukció és konstrukció között győtrődik. S ha valakit nem csak technikai módszerekben, egyéni furcsaságokban akarunk jellemezni, akkor ehhez a két ponthoz való viszonyát, mint a minden egyebet magában foglaló állapotot kell megmutatnunk.

Kétségtelenül F. T. Marinetti az olasz, a *futurista*, a *művész* a mi korunk egyik legjellegzetesebb személyisége.

A mai általános társadalmi periódus első szimptomája az olasz futurista művészek fellépésével jelentkezett. És érthető, hogy ez éppen Olaszországban, az érkádok és lagúnák hazájában történt meg, ott ahol a feudális hierarchikus kultúrája klasszicizálódott. A cári Oroszország felszínre kényszerítette a világ eddig legnagyobb politikai és gazdasági társadalmát és a művészi tradíciókban és a még mindég lennálló alkoidsokban gazdag Olaszország kilorrtta magából az új művészetét. Jobban mondva a tegnap művészetének könyörtelen tagadását. Ma már világosan áll előttünk, hogy a futuristák fellépése nem a jövőt, hanem a múlt ellen fellázadt, céljában határozatlan, de a minden áron élni akaró jelent jelentette és jelenti mindmáig. Az impresszionizmus önmagáért valódsága után ő aktív szembefordulást kezdett meg az üressé vált formák és az iskolás száltságok ellen. Marinetti mint a művészet Bakuninja jelent meg a porondon. „Le kell rombolni a múzeumokat, lel kell gyújtani a könyvtárakat” hirdette ki a tradíciókból és sablonokból felszabadult erő új jel-szavát; a művészetben és organizátorban a határtalan elégedetlenség manifesztálódott és néhány esztendő alatt az egész világ tudomást vett a futurizmusról és a néhány fanatikus újat akaró kívül az egész világ ellene fordult. Hogy ez a mozgalom időszerű volt s hogy Marinettiben megtalálta kifejező képviselőjét, az kétségtelen. De mint minden uttörőnek, ugy Marinettinek is a múlt ellen való harcban kellett ellorgedokolni. Ezért az az ut, amit eddig végig járt, nem maradhatott meg a holnapra vezet, egyenes utnak. Cik-cakkok és logikátlan nagy kitérők törtek meg. S ha ma mérleget akarnánk felállítani Marinetti munkásságáról, akkor nagyrészen negatív eredménnyel kellene megelégednünk. Ő nem az új alkotó, nem az új honalapító, hanem a titáni felszabadító. Kinyitotta a kapukat, mert nem tudott tovább a polgári rend és az esztétika, a szép árnyékában vegetálni; de a szabad térben eltévedt és ahelyett, hogy

praktikus tudattal formálni tudja volna a világ elemeit, időről-időre őt formálták át a világ külső eseményei a mechanika, a technika, sőt a minden tudatos forradalom legnagyobb ellensége, a háború is.

Igy történetesen meg, hogy a futurizmus, ha névleg át is került más országba, lényegében megmaradt olasznak s ha Marinetti neve mindenütt híressé, sőt hírhedté is vált, még sem tud egyelőre vezető programot jelenteni. Marinetti legfáradhatatlanabb ellensége a múlt romantikusainak s egyben ő lett a jövőnek, úgy mint a szabad vibráló és villódzó ideáinak a romantikusa is. Marinettit meghatják, inspirálják és csatlakozásra készen találják a monumentális külsőségek. Az eseményeket ő meg sem kísérelti a maga centrális körzetébe felvenni és azokat a maga szolgáltaiba állítani. Ő felül a megindult hullámokra, viteli magát az ártól és kiált és énekel lellokozott szenvedéllyel és legtöbbször artikulátlannul, mint ahogyan azt csak egy a tömeghez tartozni nem tudó s egy új törvényt még nem reprezentáló individuum teheti és tenni kénytelen. Ezt itt nem rosszaképp vagy éppen lekicsinyítően állapítom meg Marinettiről. Ez egyszerűen tény és történelmi kényszerűség. Ő, a klasszikus hagyományoktól kiszabadulni akaró friss energia, a maga deccal és fanatikus cselekvősséggel telítettségében nem láthatta meg a háború nagyon is reális okát és célját és ugyanúgy nem láthatta meg a fascizmusban rejlő reakciós politikai tendenciákat sem.

Őt újra meg újra akcióba állítja a látszat és kiábrándítja a reális valóság. Sehol sem azt érte el, aminek az elérése megnyugvásba csillapította volna hazátlannul és testvértelenül maradt érzéseit. S kérdés, hogy ezekből az állandó csalódásokból levonta-e Marinetti a végső konzekvenciákat? Nem. Ő ma is az optimizmus szabad és szintelen vizein hajózik. S ha most hátat fordított a politikának, amely megcsapta, százszázalékkal odavetette magát a művészetnek és nem veszi észre, hogy a művészet csak így önmagában, megint realizálhatatlan s a világ eseményeinek hátul fordító művész számára már eleve magában hordja a csalódást. Az optimizmus csakugy nem jelent forradalmi álláspontot, mint ahogyan a pesszimizmus sem jelenti azt. Magáért a kiáltásért kiáltani, a verekedésért verekedni pedig nem igen érdemes. Az újabb művészeti irányok, amelyek előtt tagadhatatlanul a futurizmus és elsősorban Marinetti mutatta meg a lehetőségeket, ezt ma már érzik és tudatosan tudják. Nem a meggondolások konstrukcióját, hanem a konstruktív ember szabad művészetét követelik ők is. Tehát nem egy politikai tendenciákat szolgáló művészkedésről van szó, de azt mondják, hogy a művészet alkotás s magától értetődik. Alkotás csak az, ami a pluszt adó erő mintaképp állítja fel konstruktív egységben. És tudjuk, amint nem lehet kultúralap nélkül jó politikát csinálni, csakugy a világtól elzárkózottan jó művészetet sem lehet létre hozni.

Érdekes helyzet:

Ők az utódok dolgozni akarnak, hogy pihenhessenek s azért hívei a gyorsaságnak, a technikának és a rendbevető társadalmi forradalomnak.

Marinetti, az apa, megmaradt örök rendbenlőnek, odaadta magát a sebességnek, a technika ritmusának, a forradalom lendületének, mert mint kioperálhatatlanul olasz, nem akart többé Róma és Velence árnyékában pihenni.

A sötétsgéfi menekülő ember s
és a világosság előtt lelépülő kakas.

MEINE BÜHNE*

VON

HANS LIEBSTÖRCKL

Marinetti und Prampolini (Zugleich eine Briefkastenantwort an mehrere Leser)

Sie irren: ich habe die Berichte über den Prozess Haarmann nicht gelesen, denn es gibt kein Scheusal, das mich irgendwie interessierte. Unsere Justiz, schwerfällig und unbeweglich, erlebt ihren Triumph im

George Grosz

Kágylikonny

* Es a cikk a „Meine Bühne“ cívről valóban jelent meg, annak szerkesztője, egy nemesen nagyon díszes szövegrel rendelkező és jól illusztrált.

Mile Napierkowska

Zerline Ballen, a bécsi táncosnő kezei

Moskva

Stravinsky, a songorðaði

George Rathell

Buster : B. Mappagryðstogad

El Greco: Hamlet

Isac Grünewald: Pascin

Mme Fernand Léger

Kistling a Rotunde 1401
reggel 5 drakor

„Verfahren“. Wenn einer angibt, zehn von zwanzig Morden verübt zu haben, so wird der gesamte Apparat der Rechtspflege aufgeboten, um jedes einzelne Faktum festzustellen und nach allen Seiten hin durch Zeugen zu erhärten. Wenn ein toller Hund einen Passanten beißt, so schießt der Konstabler das Tier nieder. Etwas Ähnliches, denk' ich, hätte im Falle Haarmann und seines Komplizen geschehen sollen. Eine tolle Bestie muss vertilgt werden. Indes drängte sich mir der Name des homosexuellen Massenverbrechers im Zusammenhang mit einer anderen Frage auf, und an einer Stelle, wo man nicht vermuten konnte, ihm zu begegnen: in jenem Artikel über Futurismus, der vor einigen Tagen in einer Wiener Zeitung erschien.

In diesem Artikel wird erzählt, Haarmann hätte, über das erste Auftauchen seiner verbrecherischen Neigungen befragt, angegeben, den ersten Anstoß von der Zeitschrift „Poesie“ empfangen zu haben, die der Futuristenpapa Marinetti herausgibt und in der eine Reihe von „Glaubensartikeln“ des Futurismus zu lesen waren. Marinetti wünscht zunächst vollkommene Ausrottung der alten Kunst, der Museen und Bibliotheken, lerner die Aufhebung von „Zeit und Raum“, aber er gibt anderseits vollwertigen Ersatz dafür: Aufruhr, Kampf, Energie, Tollkühnheit, Überlegen, Faustschläge, Seherhafte Schlaflosigkeit, Hass, Automobil, Krieg, Militarismus, Anarchie, Attentat, Mord und Verachtung der Frauen. Marinetti ist der Sänger der Maulschelle. Es bleiben zwei Möglichkeiten übrig, ihn zu erklären: er ist entweder ein Irrsinniger oder ein Verbrecher, und schon aus diesem Grunde der geborene Führer einer Kunst, darin sich der Hauch dieser Zeit auslebt.

Marinetti hat einen Kollegen, den Futuristen der Bühne, der Prampolini heisst. Auch Prampolini will vernichten, zu den Trümmern der Museen die Überbleibsel des zerstörten alten Theaters gesellen. Er hat ein neues magisches Dreieck erfunden: Synthese, Plastik und Dynamik; an Stelle der traditionellen „Guckkastenbühne“ tritt der vieldimensionale futuristische Raum mit elektrodynamischer Architektur, polyexpressiv bis in die Fingerspitzen. Diese ideale Kunst würde, wenn es dereinst gelingt, Marinetti und Prampolini gemeinsam loszulassen, wohl ungefähr eine Aufführung aller Haarmannschen Scheusslichkeiten auf einer Raumbühne zustandenbringen. Der Schauspieler würde zur entfesselten Bestie und nach jeder Premiere brächte eine solenne Revolution mit Massenmorden, Brandstiftungen und sexuellen Exzessen aus.

Es ist war: Marinetti und Prampolini haben in der Weltgeschichte berühmte Vorgänger, aber keinen von diesen Vorgängern belebte der Gedanke, aus ihrer Schlechtigkeit ein Prinzip, eine Philosophie oder gar eine Religion zu machen. Selbst der Marquis de Sade hatte noch mora-

lische Regungen. Er war ein „galantes Schausal, er schilderte nur Verbrechen entarteter Menschen und die Orgien, die seiner kranken Phantasie entstammen, hatten einen bestimmten Zweck: Befriedigung einer physischen Begierde auf physischer Ebene. Die beiden Italiener vergesslichen das Verbrechen, sie wünschen, was Satan schon bei seinem Kampf mit den ersten Engeln wollte, was die Apokalypse des heiligen Johannes als Ende der Welt voraussah: den Kampf aller gegen alle, die Selbstauflösung aller irdischen Geschöpfe und deren Auflösung in die Materie. Es gibt Leute, die den Futurismus als eine Verirrung belächeln, aber sie tun nicht recht daran, die Prampolini und Marinetti zu unterschätzen. Wenn Marinetti in seiner Litrinenpoesie nichts anderes hervorgebracht hat als einen Unhold wie Haarmann, so wäre damit, denk' ich, die Gefährlichkeit dieser Dinge klar genug erwiesen. Während ein Häuflein protestierender Kulturmenschen die Parole ausgibt „Nie wieder Krieg!“ rufen Marinetti und Prampolini „Krieg, nur Krieg! Immer wieder Krieg! Krieg als Zweck und Ziel! Als neue „Schönheit“ und als neue „Kunst!“ Mit einer Schamlosigkeit ohnegleichen behauptet der Futurismus, eine künstlerische Sendung zu haben, und statt diesen Leuten die Irrenhäuser zu öffnen oder sie einfach wie toll gewordene Tiere ohne Verfahren niederzuschossen, gibt es Zeilungen, deren Astheten nicht müde werden, sich mit dem Problem dieser neuen „Bewegung“ zu beschäftigen. Das Gefährlichste, was es auf geistigem Gebiete gibt, sind Riesenschmücke mit amoralischer Grundtendenz, denen man das Hantieren mit Ausdrücken, wie Synthese, Plastik und Dynamik, gestattet.

Es wird Zeit sein, über eine Insel im Stillen Ozean nachzudenken, an deren Strand die leidende und vielgeplagte Menschheit alle diese gigantischen Schlieferin aussetzt, um endlich Ruhe zu haben von allen Neuerungen, Aufrührern, dynamischen Störungen, Synthetikern und Plastikern, Aufschützern, Brandstiftern und Kriegsaposteln.

Solche Inseln pflegen eines Tages lautes im Meer zu versinken. Kein Mensch auf Erden aber wird ihnen eine Träne nachweinen ...

George Goss

Károly

VALUTA

RALPH COWLEY

Fordította GÁSPAR ENDRE

Követtem a dollárt Ó követtem a dollárt miközben három módját
sajdítottam el a késsel-evésnek és négy nyelven rendeltem
sört a magyar pincértől miközben követtem a dollárt az
északi szélesség 48-ik loka körül ahol legtöbbet lehet vá-
sárolni rajta ott a Haza

követtem a dollárt szürke csatornákon tengereken kék olasz
tengereken alpesi tavak anilinkékszerű kékjén tavak tintazöld
zöldjén és tintával bekenet hegyeken át melyek kétoldalt szők-
kennek fel

belemártottam ujjamat a lóba és irtam. Soha én már vissza
nem térek idegen hazámba

hazámba hol síkságok nyujlóznak naponta hol síkságok nyujlóz-
nak és lodrozódnak selyemszőnyeg-módra hol erdők égnek
naponta a hivatalos munkaidőben hol sárga névtelen folyók
száguldanak és hol

városok állnak naponta a lejük tetején és kalimpálnak gőgös lábakkal a levegőben

hol cowboyok sűrögnek és üzletemberek és házalók házalnak gépekkel mik három perc alatt lőzik meg a tojáshat pont három perc alatt mert az én házamban minden percben születik egy ilyen

érthetetlen és édes és távoli házamba ahol a legény megkéri a szemrevaló hajadont és a Bronx-expresszen vitorláznak el el messzire el egy lényképezett üdvösségbe mely nekem végleg érthetetlen

négy dicsbe fűrösztött angyal oltalmazza az én házamat az északi kapunál Rooseveltt Tivadar és a nyugati kapunál Charlie Chaplin és a déli kapunál a pőre fekete Jack Johnson és a középkapunál egy Clairon államból odaszakadt hegedűs aki egy lajdyukkal hegedül a szalma közt és sövény sövény és lajdyuk a szalma közt és én már sohasem hallok a hegedűszót Ó messzebb van Atlantisznál ez a föld

ahova holnap visszamehetek ha kedvem tartja

de soha én oda vissza nem megyek

soha nem veszem nőül halvány alaskai szüzem

soha nem lekszem karjaidban ó Texas Rózsája

GEORGE ANTHEIL

író
B. MARCUS

A ma művészetét figyelni nem valami érdekes feladat; annál inkább az a holnap művésze felé tekinteni. Ami a kortársaknak érthetetlen, attól nem kell megijedni, ez inkább értékmérője annak, hogy a jövő számára érték lesz. Amit a holnap komolyan vesz, az a ma számára élelőds tárgya. Minél nagyobb feltűnést kelt egy új művészet és minél nagyobb tömeget bosszant, annál jobb a művésznek. Mert bizonyára jelent valamit, ha a „Champs Elysées” koncerttermében olyan tömeggyűrongást idéz elő, amelyet sohasem tudott elismert művészek valóban jelentős műve elűldézni. A közönség mindig megijed, ha valamit megakarnak szemlissíteni eddigi észjárásában, ha valaminek meg kell változnia az ő kényelmes polgári lellégzésében. És még nagyobb az izgalom, ha valami újat akar-nak adni is neki.

Igy érthetjük meg, hogy George Antheil az elmúlt évek legnagyobb botrányát idézte elő, mert nemcsak rombolni akart, mint az új művészek legtöbbször, hanem adni is valami abszolút újat a pozitívet. A zene egy új mechanizmussal adta, egy barbár ritmusa mechanizmust.

Tágabb értelemben nem más ez a mechanizmus, mint egy elemi erejű organizáció. Antheil nem a gépek ritmusát akarja utánmozni, hanem mechanikai és matematikai szempontból csoportosítja a zenei alapelemeket, amelyek közvetlenül értékelhetők, tehát hallhatók. A zene elemi ereje a ritmus, -mert ő a mozgás; az összhang másodrangú tényező, mert a hangzat csak egy kísérő esztetesség. Ezt idézte elő a ritmikus-mechanikus zene az eddig ismert zenei területeken a legnagyobb forrongást. Az ő zenei ritmusai kemények és olyan tisztán érződik bennük az anyag közvetlensége, hogy átlátszó, mint a fehér kristályok. S ha mégis vannak színei, úgy ezek a legellentétesebbek, kontrasztjukban a legtisztábbak, mint fekete és fehér.

Antheil zenéjét a szerkesztés szempontjából két csoportra oszthatjuk. Az egyik csoport az abszolút barbár ritmikája, a másik egy egészen elvont mechanikája annak az új alapokon felépített világnak, amelynek szintézisét csak Amerika adhatja. Művészete mindig szintézis, mert sohasem természetutánozó, hanem elemeket rendező. Nem ahogy a valóságban adva vannak, hanem ahogy művészi szempontból lehetnének és kellene lenniük.

Antheil barbár zenéje egy új primitivizmus, amely semmi eddighez nem kapcsolódik, hanem önmagából fejlődik. Az embernek az az érzése, mintha őslények mozdnának meg törvényszerű tudatalattiságban. Ez a zene barbár, mert kemény és fizikailag van felépítve. Semmi más, mint megsejtése annak, amit egy gyermek is tudhat. De a gyermek okosabb mint a felnőtt, keményebb és egészségesebb. Aki ma új művészetet akar teremteni, annak ismét gyermekké kell lennie, hogy feljavaló ösztöneit használhassa.

Egy olyan zene, mint a „Sonate Sauvage” melyet Antheil a Champs-Elysées színházban játszott, nem a primitív muzsika finomságait adja, hanem a primitívek konstrukcióját, jobban mint ahogy ők maguk tehetnék. Ennek az az oka, hogy egy naív ember lakozik lelke legmélyén, akit genialis okosságával mindig felszárva tud hozni. Hanem amilyen mértékben, primitív, olyan mértékben egy új emberfajta produktuma, amely már a villamossággal együtt született és amelyben az élet gyorsaságának olyan mechanikai lelkizetése lélekriz, amellyel Európa már nem tud lépést tartani. Mert Amerika népe ifjú, amelynek még nem lehetnek tradíciói, mert az élet gyorsan változik. De Antheil muzsikájának mechanikája nem elmélet, hanem ennek a hipermechanikus világnak összetétele, amelynek mozgalmassága eleve kizár minden sentimentalizmust. Mert olyan dolgoknak, amelyeknek hatni kell, praktikus szerkezetűeknek kell

lenniük. Van ugyanis egy magasabb célszerűség, így például az, amelyet George Antheil használ. Meri a célszerűség az, ami szervezett logikával cselekszik és a zenei célszerűség annyit jelent, mint semmi feleslegeset sem mondani, magát számtani egyszerűséggel kifejezi. Mindenesetre nagy érdeme Antheilnak, hogy új zenei érzékenységet és érzelmiséget teremtetett és a zenét új alapokon építette fel.

Amit Amerikától kap az a leg-primitívebb, de ritmusban a leg-komplikáltabb: Jazz és a gépek, de olyan túlfűtött állapotban, a melyben a pettingezés feszültség minden pillanatban kirobbanhat. Ha minden népnek megvan a saját zenéje, akkor a jazz az amerikai népzene. Ritmikai lantázásának semmi közössége az afrikai eredettel. De George Antheil a leg-teljebben érzi fel ezt a ritmust. Sohasem lest a zenével, mint egyes tradícióistálló fiatal mű-

Piazza

Rajz egyenlőtlen

vész, hanem a leltalált elemi erőit mozgásban hozza és szabadon rugatja a térben. Így az ő zenéjénél nem leltudást érzékelünk, hanem térben és időben való egyszerűsítettét. Zenéjében a jazz legmélyebb mechanizmusát adja, amelynek ritmusa mindig pozitív, jelenvaló és önmagát folytonosan újraszülö.

George Antheil régebben futuristának mondotta magát, ezért gyakran egy kalap alá vonták az olasz futuristákkal, pedig ezekkel semmi közössége nincs. Ő öntudatlanul vallotta magát futuristának, jelezve, hogy a jövő muzsikáját hozza. Ezt eléggé bizonyítja az a meg nem értés, amelylyel ma még mindenütt fogadják. George Antheil afrikai öserdők rugását hozza a Broadway dűbörgő ritmusán át Párisba. Európa művészete el nem használó népek erejére vár, George Antheil ezeknek a népeknek egyik első nagy üzenete.

A. Döner

Rajz egyenlőtlen

E. de Flair

Bozsmák

KÜZDELMEM TOMMY GIBBONS-szal

Irta

JACK DEMPSEY

Lehet, hogy az egész sportvilágot bámulatba ejtem, ha azt mondom, hogy Gibbons nem gyors gondolkodása. De többet mondok: nincs is lélekjelenléte. Pedig ép lélekjelenlést szokták legkiválóbb eredményül magasztalni, mint azt a tulajdonságát, amely a világbajnokságnak legtöbb esélyével induló versenyzőjévé tette. De még tovább megyek: nemcsak nem gyors és lélekjelenlétes gondolkodó, de nem is született bajvivő. Olyan ember, aki különös körülmények folytán lett bajvivő, de nem hozta magával azokat a természetes sajátosságokat, amelyek igazi mesterre vallanak. Nincs meg benne az igazi harcos ösztön, hiányzik belőle az a küzdelemmel való teljes eggyé válás. Gyors és clever mindkét öklével, de mindemellett, hogy jó az ütőképessége, hogy bátor és elszánt is, a kritikus pillanatokban szeme, izmai és akarata nem működnek mint kerek, lezárt egész.

Nem titkolom bámulatomat Tommy Gibbons irányában. Senki, aki velem valaha mérkőzött, nem kapott annyi és oly súlyos ütést, mint Tom Gibbons, amikor Shelbyben küzdött velem. E küzdelem közben legalább is száz ütést helyeztem el nála, a legsúlyosabbakat, melyeket valaha közelharcban osztottam, de ő nyugodtan fogadta, anélkül, hogy csak egyszer is megrendült vagy láthatólag lesújtott lett volna. Állát legalább hatszor találtam el oly csapásokkal, amelyekbe annyi erőt fektettem bele, mint azokba, amelyekkel egy Jess Willardot, egy Brennánt, Carpentiert vagy Firpot leterítettem, de Tommy mindig állva marad.

Szeretném megmondani, hogy igazságtalanság ne essék rajtam, hogy két év óta nem kerültem és nem volt olyan küzdelemem, hogy tudhatnám, vajjon formámból valóban nem vesztettem-e. Voltak némi aggodalmaim, hogy hosszú időn keresztül egy küzdőre nézve. Kétkedtem benne, hogy egy gyors iramban vezetett küzdelemnek teljes tízenöt fordulóját kitaratom-e és ebben a gondolatban persze az első fordulóknál erősen fékeztem, hogy el ne pazaroljam erőmet. Éreztem, hogy ha szokásomnak és vérmérsékletemnek megfelelő iramban küzdenék elejétől fogva, akkor később erősen elgyengülnek. És ebben nagy vesztés rejlett számomra. Azonkívül a természetes ész is világosan megmondta, hogy az olyan ember, aki két évig nem bokszolt, nem lehet olyan, mint egykor, legjobb idejében. És azt igazán higgyék el nekem: ha egyszer az embernek kellene valójában minőségében vagy képességében, akkor a pokol kinyílt kell végigszemrevédenie.

Ha az ember nincs folyton küzdelemben, akkor attól fél, hogy elhibázza az ütést, hogy csapása a levegőbe szúrt és minie kell, hogy egy ellenesapásba rohan és a Tom Gibbons ellen folyó küzdelemben ez az érzés hatott rám teljes nyolc fordulón át, mielőtt megszabadultam tőle vagy legalább némileg leküzdtem, akkor lettem csak rá önmagamra és kezdtem Tommyt szorítani.

Nos és ha Tommy gyors gondolkodó és igazán lélekjelenlétes volna, akkor nem fogadott volna el annyi ütést, amennyit valójában kapott. Egyre cselvetéseket és trükköket használtam, mintha közelharcra akarnám rávetni magamat, aztán egy ütést mértem rá. Ha Gibbons lélekjelenlétes, trükkös, hájjal kent bokszoló volna, jobban kellett volna vigyáznia. Idővel át kellett volna látnia fogásaimon. De engedte, hogy folyton, újra meg újra eltáldoljam.

A clinch-ben mindig sikerült oly helyzetbe hoznom, hogy egész ütészériákat kapott anélkül, hogy el tudta volna kerülni. És én ezt mindig ugyanúgy csináltam és igazán sokszor. Hiszen lehet, azt gondolta, hogy úgy az bírok benne kért tenni. De émből szívesen állítom s ezt azok is megfogják erősíteni, akiknek velem dolguk akadt, hogy hatalmas ütőképességem van és keményen is tudok ütni, de azért hangsúlyozom, hogy nem szívesen fogadom az ütéseket. Hát tud valaki egy embert mutatni, akinek kedve telik benne, ha ütik? Álmomban is nevetek, ha ilyet hallok. Mindig arra az ismert szövegre gondolok: „Dobjátok le a lépcsőn, szereti!”

Ne nevéssenek kérem, de hát azt állítják, hogy Gibbons szívesen ültette magát, csak hogy bebizonyítsa, hogy ezzel sem ártok neki. De erről is meg akarom véleményemet mondani, amennyire egy birkózó véleménye mértékadó.

Nem smart, nem jó eljárás a ringben, ha csak egy oly csapást is

Anna Pastova

Battling-rossi
(Box-rossi)

A csak testő, François Foltyn
és Foltyné Földy Ede

Perotti Csaba: A testő modellai

Ijtarió mbóli
(Belga Kongo)

Toruba pincetika
(Britta-Nigeria)

Picasso: Artistokk

elfogadunk, amely elkérülhető. És ez az, ami engem arra készítet, hogy Gibbons-t ne tartsam gyors gondolkodásúnak. Hányszor hoztam Shelby-ben ugyanazt a trikkel annyira, hogy ütést helyeztem el nála. Nagyon sokszor. És így át kellett volna látnia a szitán. Meg kellett volna tanulnia, hogy olyan trikkel szemben, amelyet már használtam, ledezze és védje magát. És ezt nem tette meg.

Mindamellett hangsúlyozom: Gibbons a csapások iríztatos számaát tudja elviselni. Rendkívül clever bokszoló. Öklei gyorsan járnak és a lába ép oly gyors, ütni is tud. Soha életemben vele egyenrangú bokszolóra nem lettem. De küzdelem közben leledni látszik, hogy agya van, amelylyel gondolkodni kell. Teljesen mechanikusan küzd. És szinte minden változatosság nélkül. Ha valamire, hogy úgy mondjam, egyszer beállította magát, attól nem egy könnyen tud eltérni. Mint valami gép. És ezen látszik meg, hogy nem tud gyorsan gondolkodni, ha vérbeli bokszolóval akad össze.

Eközben Gibbons, aki Carpanitert legyőzte, 100,000 ember előtt Wembleyben Bloomfield látsdlyá mesteren a harmadik fordulóban K. O.-tál diadalt aratott.

Archipontis

Fig. 1

Francia

Spencer

Az új román művészeti lehetőségek

(A „Contimporanul” irodalmi és művészeti Revue-je)

A költészet, mint a fantáziának elsőleges legkövetkezőbb anyaga, mutatja ki legbiztosabban mindazokat a mozgalmakat, melyek a kort uralják és ideológiailag fejlődésnek indítottak.

A román néphittészet nagymértékű fellendülése után ereje szűbbé vált és teljesen felélt magát a szimbolizmusban. (Mihulescu, Maniu, Blaga, Orghesi.) Az első friss és erőteljesebb megnyilvánulás a Tristan Tzaraé volt (ki később dedaizmá lett és 1916 óta csak franciául ír). Figyelemre méltó és legfontosabb jelenség ma Jon Ynes költészete, mely bár az intelkedésből észlelhető határait belül, de teljesen letisztult és kristályos munkákban fejlődik ki.

A festészetben 1910 körül ismét rajzokban mutatkoztak új törekvések, ki teljesen határ fordított a régi iskolának és különösen színekompozícióban ért el eredményt. Tíz éve járva elvált jelentősége volt Brancusi, az első modern román szobrász, kinek azonban sajnos határait még volt határa, de kinek munkássága a nyugati eredményekben mely nyomot hagyott.

A költészet és maguk a művészek is — külön a román kontemplatív természetű — a naturalizmussal még nem tudtak megszabadulni. Marcel Janco festő és architekt megkeresése adja meg erre az első impulzust. Janco a szürreali „Dada”-mozgalom után — melyet Tzaraival, Arp-pal, Huelsenbeckkel és Baillal együtt propagált — mintegy két éve érkezett haza Romániába. Két bukaresti kiállítás egy teljesen ismeretlen és új művészeti nézőpontot

érti fel őt. Újabb munkáiban erős intellektuális merészséggel igyekszik a joradalmának elért eredményeit Romániába átplantítani.

Az ő megérkezésétől kezdődnek meg és kapnak erőre az új művészeti mozgalmak. Jon Vineas, az új ideológiai mozgalmak irodalmi képviselőjével, a Contemporanul (Korára), mely akkor politikai hetilap volt, az avant-garde harcos irodalmi lapjával fejlesztik. Szépiars és az akadémikusok gyűlése között emelkedik a lap a román irodalom jelenléte irányított. fiatal és erős tehetségek gyűlése egybe a lap körül. Köldök közt: J. Barbu, epikus primitív, S. Callimachi, expreszionista. Festők: Marcel Janco, F. Maly és Matila Teutsch (jól a Ma mozgalmából ismerünk).

A lap kiállításokat, előadásokat rendez és a modern művészet az élet első és erős harosa Romániában.

TAMÁS ALADÁR

JON VINEA VERSEIBŐL

I

Éjszaka a gondolatba emelkedik
távol érverés
léptek még nem hűltek ki a földön
Nédek seymén hallani
mikor a lóban a hold kétlázakad.

Magány párosul a szemcsben
Sócsillagok a katak után állnak
poros kellényül könyv
korai tücskök a lelkek szövik.

Aludj: az álom igékel gyűj
Éjszaka kergeli őket a városból.

II

A lükör színes csövekből iszik
Parázs. Régi hangok élvezik
[lombjukat
Alkony [ilzopapucsokban lép
Nyájak a sipok pókhálóján
Századok porában egy pásztor.

Lelkekben a halottak ideje
hangok a gyertyák körül jolynak
a nap csurog
Óramutató [énytelen aranyokat
[számol.

Csotók és a seymbogarok
[becukódnak
Szemek sápadt kerlekbe tognak
Szélmalom virág.

Ford: TAMÁS ALADÁR

MONTPARNASSE

Írta
FLORENT FELS

Pipa, pohár, folyóirat az asztalon.

Ébred a nap. Öresek a fasorok, Csodá a nyílvadász parkokban. Egy kapu sarkában, személteláda mellett ember kaporog a földön. A reggelben a hártetők dideregnek. Hangok embereket jelentenek. Egy ló megindul. Kislány festő kezű aludni.

Montparnasse. Az egész világ tehetségeinek rendező dolomsza a nyelvza-
var kora óta. Babel tornya, mely ellen Istenek és rendőrök hídja kúrdenek.

Haidra ezeken: a *Café des Deux Magots*. Délen: *La Belle Pologne* és *Les Iles Marquises*, savanya káposztával kozoruzottan és a legkülönbözőbb hagyományokkal hatva. Keleten még ebben a *Le Cocher* földje. Nyugaton van a vízválasztó *Baillier* boros pincéjében, ebben a lakásban találkoznak a *quartier-latin* diákjai a *Montparnasse* festőivel. Kétfajta szellem és milyen különböző. Csak asszonyaik közösek.

A „quartier”-nek őregei: a mi denék mesterünk, *Adolphe Basler*, nemzetközi málkritikus, a *quartier* *doyen*-je. Viszozemlékezések *Charlotte* mamdra, *Guigula* gazdaszanydra, aki mindenféle fajdra rd tudott találni; ott van *O'Connor*, *Diriks*, *Auguste Jones*, a festő-milliomos, *Henry de Groux*, *Cremnitz*, *Galantz*, *Albeniz* muzsikusa, *Ortiz de Zarate*, *Picasso* és őreg idrso, *Manolo*. És *Rudolf Levy*, a *Matisse*-akadémia egykori vezére, ahol *Brummer* mint modell és szobrász szerepelt, ő, aki később *New-Yorkban* nagy-
üzseres lett. Akkortájt hetenként felfrissítette alapját, amennyiben a karlendjét körülzelle és tussal bemászolta. Viaminkkal és *Apollinaire*-vel az etők körül tartozott, akik néger jétséket és *Rousseau*-kat szereztek.

A *Stein* fiúrek, az első *Matisse*- és *Picasso*-gyűjtők.

Azaitán: *Survage*, *Wassiljeff*, *Per Krogh*, *Isac Gränewald*, *Chagall*, *Max Jacob*, a tehetséges bolond, *Archipenko*, *Lipschitz*, *Chaudols*, *Othon Fries*, *Charles Guérin*, a kölni *Gilles*, a fala bohóca, *Dehaye*, *Mecislas Goldberg*, *Ribera*, *André Salmon*, *von Wätjen*, *Karl Einstein*, *Pascin*, *de Fiori*, *Purmann von Dongen*, *Serge Ferat*, *Claussen*, *Uhde*, *Gorvel*, *Richard Goetz*, *Grossmann*, *Kretowski*, *Nadelmann*, *Zadkine*, *Wilhelm Lehmbruck* és a szelid *Foujila*, *Baron Mallet*, *Apollinaire* titkára, a nagy *Stefan George* és olykor *Flechtheim*.

A *Montparnasse-on* írta *Marcel Réja* „*Art chez les fous*”-ját és *Strindberg* az „*Inferno*”-t.

Strindberg feleségét (már akkor) megszöktették. Egy nyári napon, ahogy járkált az utcán, nyílt ablak alatt hallotta, hogy *Schumann* valaki ha szöktethetetlen szőpen játsza. Erre hirtelen „gyilkos”-t kiáltozva, futni kezdett. Játékáról megismerie *Przybyzsewskyt*, aki feleségét megszöktette. *Przybyzsewski* ma fodrászműhelyben dolgozik *Lengyelországban*, ahol nem sokba veszik a gyermeket és hűségese udvarlásságot. Így megbüntették azért, hogy

Norma Talmadge
a „Vénusz” című filmben

Jack Dempsey, Charles Paddock és Kahaloaoka
fogadnak az 1932-es Olimpiaiára (Los Angeles)

E. Schall: Szobor

A repülőgép belseje

A berlin-moszkvai aerovonalnak egy szándélyszállító gépe

Céaume: Hyl a haiti

A walesi herceg maglódogat egy pécsi kórházban

Gandhi ottthonban

egy fogadó estélyen így mutatott be:
„K. kisasszony. — feleségem”.

A Dôme-t német festők és amerikaiak alapították. A skandinávok a Café de Versailles-be jártak; a Rotonde-ot lengyelek, oroszok, franciák, de németek is látogatták s ez Picasso-nak a háború alatt erre a mondásra adott alkalmat: „Mióta a németek elmentek, azóta Montparnasse nem párisi tanya többé”. Rudolf Levy-re gondolt.

Morlas ott hagyta a Vachette-t a Closerie des Lilas ledőléért. Azt mondják (mi mindent nem mondanak!), hogy Paul Fort, amikor meghaltotta, hogy Morlas meghalt énekeltai kezdett. De erre egy lengyel költő felugrott, (talán a romantikusok egyike?) s azt kiáltotta feléje: „Csak a kutyák ugatnak, ha meghal az oroszán!”

A Baty hírei Apollinaire teremtelte meg. A gazda egy melodráma buffet mögött trónolt. Ott lehetett látni a falon, egy képen, pincéjében, amint épen bort hoz le palackokba. Egy keretben függtek 1870-es hadi érmek. Apollinaire, aki nagy ingyen és jó ló volt egyik bőséges ékezés után magához hívta és dicsőretekkel halmozta el megjegyzésekkel, variációkkal, erdőkkel és kommentárokkal kifizető konyháját és remek borait.

Azután kezdett előbarakodni tudománydal és kultúra tudást összemérni az öreg vendéglős tapasztalatával, ez meg lekezelte azon, hogy költőben, akiben legfőbb kíváncsiságot lételezett fel, ennyi szakudat láti, végig kószoltatta vele legjobb borait... és ebből egy hísi éjszaka lett, amelynek folyamán Apollinaire kimerülő helyvadász adta meg a vendéglőnek s Páris legjobb vendéglőjének minősítette. Ez a helyrajzi tanulmány minden este megjelent az „Intransigeant”-ban.

Másik híres vendéglős Mère Rosalie, egy öreg jóindulatú és zsémbes Coroffajta olasz nőnek helyisége. Kicsiny lakóját Utrillo képei díszítik és egyszer nehezebb viszonyok

Mourglan

Charrab

Mourglan

Charrab

közt az öreg nő arra gondolt, hogy a képeket a falról levesszja, hogy azután visszavonra vonja és a Montmartrefestő képeit értékesítse. Mellette 9, rue Campagne-Première sötét kasztrója áll, olyan orgyilkosság és titkos lehabóndá-szaga.

Rosalie-nál ismerkedtem meg a mi kedves Modiglianikkal, Kékivel (egyike a „reines de Montparnasse”-nak, a másik „La Chante”). Félénken, egy sarokba szorulva evett, miközben Piranesi rézkarcait nézte és hegyet-köszet Ungarettit olvasz költő felé harsogott.

Érzékeny volt és gyermek, nagylelkű és szívtaj. Tőle ered az André Derain festőről szóló mondat: „Mesterművek gyűjteménye”. És mikor azt felelték neki: „Hja, de mély művészt!” azt mondta: „Persze, mint az akna”.

Amikor az ényves papír divatja járta, P. G. nevű drásdának (ne olvass se Paratysle Generale-nak, se Prisonnier de Guerre-nak) egy utcai dalát adott el. A lapot néhány virág és arabeszk díszítette, amelyek egy kis dekoratív, de igénytelen egészbe olvadtak.

P. G. a dal helyébe, amelyet kissé alantaszak ládott, (még a varieték világában volt ez) Baudelaire-nak egyik költeményét tette.

„Maga hályog” — így szól Modigliani. Maga olyan esztétikát művel, hogy rosszul leszek tőle. Soha semmit se fog érteni”.

„Ha szítkócsdik, szíttépem a szerződést!”

„Ó, maga Póris legbutább kufárja”.

A szerződést valóban elépték és Modi be akarta pergelni műve önkenyes megvédőasztalját. A modern festés e condottiere-jének nemessége büszke és elragadó művekben valósult meg. Tudjuk, hogy nyomorban és alkoholizmusban halt meg a Charité-ben és hogy ifjú neje, aki a legelőkelőbb napokban lebecsülését várta, amikor férje halálát közbücs vele, egy ablakból levetette magát. Halott a szép festő, Fauconnier is, nyomorban és hidegtől halt meg, ahogy Conrad Marican, a festő-astrologus és Hayden megjósolták.

Valahányszor Arcueilbe megy Erik Satie, a derék mester, beszól a Boulevard Montparnasse sarkán Harris Sybil-hez, a „Six” bardtalálójához, ennél van a modern festés egyik legszebb gyűjteménye.

Még korai a nemrég megnyílt Jockey-ről szóló, ahol egy Wild-West-felgerjedésben az amerikaiak és a négerék megint szecessziós háborúba kezdtek, vagy az aktadís Rotonde-ról, ahol pompás „café à la glycérine”-t kaphatnak. Csak hogy itt egy kicsit nagyon is hangosan beszélnek szerbül és jiddisch-ül, azán — balfőrt is foghat az ember.

Szerettem volna még Jarry-ról, Gauguin-ról, sőt Trotaskyrról is a Montparnasse-on beszélni. De erről majd máskor.

PERISZKOP VILÁGRIPORT

Made in Germany. A háboruban az egész hadiipar-termelés hazafelé emelkedett. Különösen a Mésztertermelés volt a hazafiság non plus ultraja, a Mésztertermelés, sőt munkás a frontarcos piédestalján állott. A háboru után észrevetődésnek némi a glóriás hazafiság nemzeti érdekei a nemzetközi termelési érdekeivel. Így: A dicke Berta boldog papja, Krupp kifizette a háboru alatt a hazafiság teljes kormáját. Mikor a Ruhr-megszállás idején francia legységbe került, mert nem akart a franciáknak ingyen termelni, valódság nemzeti martírrá lett a teljes konfliktus kitöltött börtönében. Ez a mártír most különös párt indított Angliában a Vickers létesítmények ellen. A gyárak központi igazgatósága háboru előtt egy tőlténygyutacs szabadságot vásárolt Krupptól. 14 gyutacs lehetett, mert tőltényenként egy és egyharmad shillinget fizetett a Vickers-Koncern. Krupp most azaz vésdélja angol tőrvényesek előtt Vickersnek, hogy a háboru kitörése óta elfelejtik neki a tőltényenkénti honoráriumot fizetni. Elismeri, ugyanez, hogy a háboru vis maior, de egyáltalán a legnagyobb konjunktúra is a gyutacs értékesítése szempontjából. Itt kezdődik az egész világháboru. Kéri tehát az angol bíróságot, hogy legalább most, amikor már nincs jelen a vis maior, térje meg számára a hátrahagyott összeget. Szóval minden halott német ketona után tantum jár Kruppnak, mert nem valószínű, hogy az angol legyverek angol vagy francia katonákra töltsék volna. Bizonyára rá is volt írva a gyutacsokra kicsiny betűkkel az egész világháboru oka: Made in Germany!

Made in England. Mielőtt Németországot Krupp, Heermann de Döncke foglalkoztatják, Páris: Sadoul de Arsène Lupin II. tartja fogalomban, addig a ködös Albion reflexúzik a rádióra, mint a jelenlegi legjobb businessre. A rádió dráma a legfelsőbb fórum, Bernard Shaw előke-

rült, aki így nyilatkozott Lewis urnak, a Rádió Társaság dramaturgja vezetőjének: Ön lelke engem, hogy az első Shakespeare radio előadásán kísérni-ködjek. Shakespeare és Shaw mindketten oly jók a maguk nemében, hogy végzetlenül előadott és anélkül volna a kétféleket összeköveteni egymással. Lewis egy másik levélbe levelet írt Shawnak, hogy a rádió még nagyobb legyen, erre a következő választ kapta: Reménytelen hiányok vagytok. A ti Vickersaitok írt próféciákat hallmal minden emberi törelmet. Ahelyett, hogy röviden elmondanátok, hogy mit látna a hallgató, ha már is volna és Shakespearere bízónátok, hogy ő mondja el történetét, ti csak azt engeditek meg neki, hogy beszéketet ismételjen és a ti szentelen nagyképűség-tetek általa. Készen Shaw el van foglaltva Johannesával, majd két hét múlva újabb levelet írt, amely azért érdekes, mert a rádiódrámát rajzolja meg benne. Ahogyan a film, a hangfelvétel, tisztán vizuális hatásokra berendezett művészet a színháznak egész sajátosságát műfaját bevezette meg, aképen fogja a rádió is a maga képre formálni a tisztán hallható hatásokra épült művészetét, a rádiódrámát. Minden színházi hatás klesik és mégsem könyvdráma a rádiódráma, mert nem a holt betűk, de az élő színház be-
zár.

Az ünnepély legkimagaslóbb mozzanata. A sparyol irák egyelőre nem a rádió felé koncentrállják figyelmüket, a király érdeklődik. Néhány hét előtt kímélis példányban egy réplát jelent meg Párisban, a mű címe: Alphonse XIII. demanqué. Blasco Ibáñez világhírű regényíró, a Nobel-díj tulajdonosa a mű szerzője. A vasúti kővetet előállítás áron bocsátotta forgalomba. Ibáñez ellen Primo de Rivera ellenséges parancsot adott ki, kiadatást eljáratást kéri a francia kormánytól, az ügyben a francia kamrában számos interpelláció hangzott el. Ibáñez el-

len eredményeket is követelt el Párisban. Ihanaz egész vagyonát is elkobozták, csapda tisztázatlanul posztált tartókat vissza ügyvédi perköltség címén. Ihanaz vagyonalkoholusa Primo de Ribera ajándéka a király szülészetiépője. Ez alkalomból a kormány nagy támogatásokat rendezett, a kültervezetek csak úgy öntötték a nemes ködöket. Még a Kanceli szövegéről is jött köldöktud, amelyek egyelőre Unamano van deportálva. Minél tudvalevő, az a híres köldök nem királyi köldök miatt került oda. Az üzenet egy legelőbb tárgypontra a király leendőlete bevétele volt, amelynek elhangzása alatt elővetőlték Hancso és Ihanaz szülészetről a szülészeti napjait megjelölő emléktáblát.

Itália a ketrechen. Mussolini mindennap pontosan megfigyeltetja a délkötő drákban az állatkertet. Az egyik antiklas lejáratlantól oroszánt kapott ajándékba, amelyet Itáliának nevezett el. Egyszer ritka eset, hogy néhány napja nem volt a díkötő az állatkertben. Azt híresztelik lefektetett elemek, hogy parafázis van. Kérdés. Mint Sir Edward Greynek és Wilsonnak. Az oroszán hír szerint idegen.

Vaklármia Ársia miatt. Fordításuk keletre a Parizskóp lemezjét. Az európai sajtó egyelőre Mlreveti a barangokat, hogy kassát lebhakant a sárva vezáradalon. Uj Dzingha khán bukkanat lel. Sunjatsen, aki most Kínában a helyzet ura. Sunjatsen amerikai egyetemet végzett, hogy megismerje a gyűlősebbek műveltségét és hogy annál jobban gyűljön a lebhreket műveltségükkel együtt. Bevezetnek a szelmok, milyen nagy a vesztés. Együttállás kátfandamillió sárva ember áll négyaradmillió teljemen elhasznált idegzett lebhreket szemben. Ha ugyan szorvákodásának az Európai Együtt állanak. De viszont Ársia sem egyelőre, így nyugtat meg a sajtó máskor rósa. A szövegok kínai járom alatt nyögnek, a kínaiak japán iga alatt, úgy hogy végredményben még az a föltétele nyugtalanító körülmény sem bontsa, hogy Sun-

jatsen kooperál a szovjettal. Lám az angolok milyen nyugodtan személték az indiai eredményeket. Mint a leggyorsabban ember az oroszánkötrechen, jegyzet meg az egyik lap. (Tízrőt dreadnought és tíz hyperdreadnought flottával és négyezer repülőgéppel lehozatra.) Lám, a szőlőni kérdést is milyen bőrsz nyugalommal látták el, most is hitba hajított Glandi használt napot, mégis megbukott a passzív rezisztencia mozgalom, mert a mohamedánok és budhistaik szorokaptak. Mindernek után lemerült a kérdés, helyen-e sárva, sárvaokra és hindukra bízni az európai kultúra kínálat, a léghajró, géplegyver és gégrőntő tükait. Mindezen dolgokat legyenestoyozza az európai kultúra legújabbabb terméke: az individualista mentalitás. Ez ment meg lekördőlt, sárvaított és hindukított, akik azt együtt kapják a géppuskával és a szórógéppel. És ez ment meg az orosz vándorlót is, amíg az a kérdés, hogy Traskij-a, vagy Zynovjev.

Revolutzer, lampenputzer. Végül egy kis kapott kitatunk ide, amelynek szövegét Erich Mühsam, redőjt Benito Béla szorozta, előtte a hajor tanácskötőársaság végrehajtóbizottságának tagja, utóbbi a pesti kommunán alatt veseügyről rokurum a szövegűvésszel néphírtársaságnál. A kapott a Die Bühne c. színházi lapban jelent meg:

War stannst ein Revolutzer
Im Zivilstann Lampenputzer,
ging im Revolutzeruchst
mit dem Revolutzer mit.
Und er schrie: Ich revolutor,
Und die Revolutzermitte
Schob er an das linke Ohr,
kann sich höchst gefährlich vor.

Dann hat er zu Haus geblieben
Und hat dort ein Buch geschrieben,
Nämlich wie man revolutori,
Nämlich wie man revolutori
Und dabei, und dabei und dabei doch
[Lampenputzt.

Banca Asociata S. A. Egyesült Bank R. T.

Főintézet: Arad, Bulv. Reg. Maria 21
Távirati cím: „Fuzs” - Internurban telefon 515

Foglalkozik a banküzlet összes ága-
zatával, van külön áruosztálya.

Bétfelkel a legelőnyösebb
feltételek mellett
kamatoztat

Fiókintézetek:

Ineu, Butei, Cermei, Curahont
és Sebisben vannak

Coroesdi Erdőüzem

Bokkhasábbüszija, jenyőrönk
és bányafa jelvényei árban
kapható waggonételekben

Központi irodája:

Arad, Strada Gojdu 4. szám

Paul Kern, bőrkereskedés

„VARRES” gyártmányú talpárú, gépszil, ösz-
szes bel- és külföldi bőrányag, cipészellékek

Timisoara, Strada Dacilor No. 22 :: Telefon 13-30

PRIMA SOCIETATE ANONIMA PT. INDUSTRIA
OXIGENULUI SI ALTOR GAZE DIN ARAD

Arader Erste Oxigen- und Industriegas Akt. Ges.

Aradi Első Oxigén- és
Ipari Gáz R.T.

ARAD

Telefon: Fabrica 505

Adr. Telegr.: „Oxigen”

FABRICA: Calea Aurel Vlaicu No. 46–50

POLLÁK
SÁNDOR

gőzlégla
és cserépgyára

ARAD

Különlegesség:

Dupla hornyolt cserép

Krámer Sándor
és Társa
Arad

Rövidáru nagykereskedés
Telefon: 472

Órák és ékszer

izléses áru olcsón és
jólányosan vásárolható

Grallert I. és Fiánál

Arad, Bulevardul Regina Maria 8.
(Andrássy-út)

Óra- és ékszerjavítás, díszítés és készítés
Régi arany, ezüstbányák és drágakövek
vásárlása

ERZ Szalámigyar

imisoara

FAICK SI COMP.

SALON
DE MODE

TIMISOARA
Piața Plevnei
(Dorșaplatz)

3

TELEFON
1101

BANCA DE CREDIT
DIN TRANSILVANIA

ARAD

ERDÉLYI HITELBANK
R. T.

ALAPÍTATOTT 1840.

Szántó György és Kora Korber Nándor: Schumannnal a Karneválba

Szántó György versiklusa és Kora Nándor 25 kézzel színezett rézkarca,
Schumann zenéjével.

•

Megjelent a Periszkop kiadásában 100 számozott példányban, ára 500 lei.

•

Megrendelhető a Periszkop kiadóhivatalában Arad, Románia, Piața Catedralei 5.

INDUSTRIA TEXTILA ARADANA
S.A.
ARADI TEXTILIPAR R.T.

FONÓDA
FESTŐDE

SZÖVŐDE
FEHÉRÍTŐ

Távíratl cím: TEXTILARD, Telefon: 758.

Neumann
Testvérek

Gőzmalom, szesz- és éleszlőgyár rt.

Sonnenfeld
GRAFIKAI MŰINTÉZETE
NAGYVÁRAD

König & Bayer

NAGYVÁRAD
STR. PRINȚUL CAROL 6
K & LISEK
MINDEEN KIVETKELLEN.

Pelikan Mill

NAGYVÁRAD
STR. MÉSZÁROS 4.
BORITEKGYÁR
LEVÉLPAPIROK

Sunfield
NAGYVÁRAD
STR. VLAHUTA 29.
DOMBORNYOMDA
CSIPKEPAPÍRGYÁR